Documental de RTVE "Colón ADN. El seu veritable origen"

Antoni Homs[1] i Francesc Robusté[2]

[1] Dr. Enginyeria Biomèdica, Eng. de Telecomunicacions, Màsters en Biomedicina, Bioenginyeria i Nanomaterials, MBA, *antoni.homs@gmail.com*

[2]Dr. Eng. de Camins, Canals i Ports, Màster de Ciència en Investigació Operativa, Màster d'Enginyeria en Transport per la Universitat de Califòrnia a Berkeley, *f.robuste@upc.edu*

RESUM

Aquesta ponència és només un resum del documental del RTVE *«Colón ADN. Su verdadero origen»* que complementa com a annex la ponència anterior del Dr. José Antonio Lorente i, naturalment, no es va presentar al Simposi.

1. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

El 12 d'octubre de 2024, RTVE va estrenar, després de gran difusió mediàtica, el documental «**Colón ADN. Su verdadero origen**». El documental va estar dirigit per Regis Francisco López, qui també va estar a la cura del guió. Sintetitzava la tasca feta per l'equip del Dr. José Antonio Lorente, catedràtic de Medicina Legal i Forense de la Universitat de Granada.

El documental dura 1 hora i 46 minuts, és públic i pot trobar-se en l'enllaç següent:
https://www.rtve.es/play/videos/somos-cine/colon-adn-verdadero-origen/16281015/

Fig. 1. *Capçalera d'inici del documental de RTVE Colón ADN.*

En no haver-se publicat encara l'article científic del Dr. Lorente a la data de celebració d'aquest *I Simposi sobre En Colom i la Descoberta d'Amèrica* (15 d'octubre de 2026), i atès que l'equip ha signat clàusules de confidencialitat relacionades amb l'article, actualment en procés de revisió, aquesta ponència simplement descriu i analitza el documental sense més informació tècnica que la que s'hi fa pública.

Qualsevol anàlisi ha de fer-se amb la precaució de no disposar del detall de les dades ni de les anàlisis de les restes òssies que l'equip del Dr. Lorente ha anat analitzant durant dos decennis. Per tant, nosaltres només descrivim el contingut del documental i reproduïm entre cometes frases literals que s'hi pronuncien. A partir d'ara, abreujarem Cristòfor Colom amb l'acrònim "CC."

2. EPISODI 1 – L'ORIGEN

Tots coneixem la història que ens han explicat segons la qual que Colom havia nascut a Gènova i era d'una família humil. *«Em pensava conèixer bé la història, però m'equivocava... hi ha seqüències en negre que sempre estaven relacionades amb el seu veritable origen.»*

A Colom *«se li atribueixen més de 25 orígens o identitats diferents»*. El documental selecciona finalment diverses hipòtesis per sotmetre-les a comparació, entre les quals hi ha la gallega, la portuguesa (Pedro Ataide), la castellana, la jueva, la basc-navarresa (agot), la mallorquina (fill del príncep de Viana) i, naturalment, la genovesa, que correspon a l'origen tradicionalment acceptat.

El documental esmenta també les restes atribuïdes a CC conservades a la catedral de Santo Domingo. Però el govern dominicà mai no ha autoritzat l'exhumació d'aquestes restes per poder-les analitzar i comparar.

Cristòfor Colom de Carvajal, duc de Veragua, és descendent directe de CC, però a partir d'un cert moment la genealogia deixa de seguir una línia estrictament masculina, de manera que no permet una comparació directa del cromosoma Y de CC.

Fig. 2. *El Dr. Lorente i les despulles malmeses del "germà" Jaume (Diego) Colom.*

Les restes atribuïdes a Jaume (Diego) Colom, tradicionalment considerat germà de CC, es trobaven a l'antic Convent de la Cartoixa de Sevilla. Van ficar les seves restes dins una caixa metàl·lica que s'utilitzava com a escala per assolir els arxius superiors. Després, van enterrar la caixa. En obrir-la, es va trobar plena d'aigua i amb trossos d'ossos molt petits (Fig. 2). Els anàlisis d'ADN van demostrar que aquests ossos no eren d'un germà de Colom sinó d'un parent en cinquè o sisè grau.

En canvi, el documental presenta com a ben establerta la identitat de les restes del seu segon fill de CC, **Ferran (Hernando) Colom**.

Fig. 3. *Despulles en bon estat del fill Ferran (Hernando) Colom.*

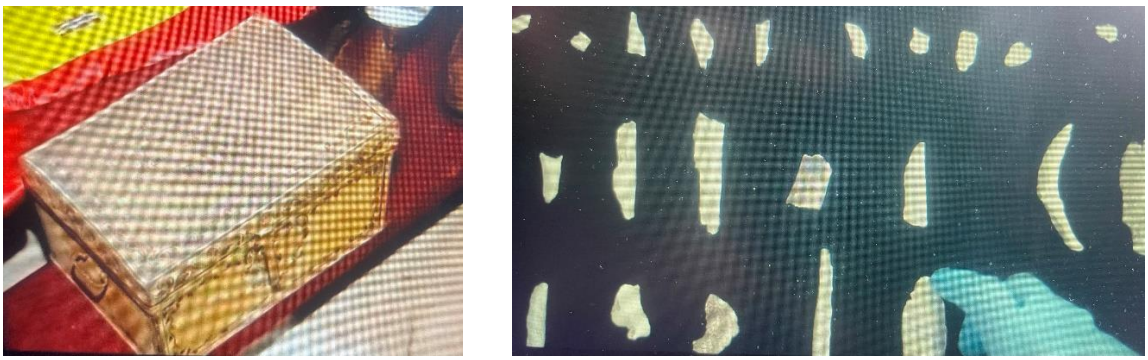

Fig. 4. *Despulles de Colom que es conserven a la Catedral de Sevilla.*

3. EPISODI 2 – EL VIATGE

Cristóbal Colón de Carvajal, duc de Veragua, descriu la història oficial. El documental mostra que, juntament amb els ossos de Ferran (Hernando) Colom, es van trobar diversos elements estranys, com un perdigó, unes llavors i fils d'or i de plata que podrien venir del vestuari o dels draps on es van embolicar les restes.

Un dels punts que el documental presenta com a controvertits respecte de l'origen genovès de CC és la llengua dels seus escrits conservats (a banda de l'origen humil de CC). El documental subratlla que no es coneixen escrits seus en genovès o italià i que, en canvi, **les**

cartes conservades adreçades a interlocutors genovesos estan redactades en castellà.

Entre aquestes hi ha les dirigides al Banco di San Giorgio de Gènova. Aquest banc era la *Casa delle compere e dei banchi di San Giorgio* (en llatí, *Officium comperarum et bancorum Sancti Georgii*, comunament i històricament conegut com a *Banco di San Giorgio* o *Ufficio di San Giorgio*).

Fig. 5. *Suposada casa de Colombo a Gènova.*

Les cartes conservades de Cristòfor Colom adreçades als *Protectori* (els protectors o administradors) del Banco di San Giorgio de Gènova estan **redactades en castellà**. Un dels exemples més coneguts és la carta que Colom va escriure des de Sevilla el 2 d'abril de 1502, poc abans de partir en el seu quart viatge.

El documental esmenta igualment diverses teories que proposen **diferents orígens de Colom dins de la península itàlica.** Tots aquests dubtes i incongruències, juntament amb el fet de no disposar d'un retrat coetani d'un personatge de la talla de CC, porten el guionista del documental a afirmar que *«ens han explicat unes històries que no són les veritables, i les històries veritables s'han amagat»*.

4. APORTACIONS CLAU DEL DOCUMENTAL

Aquí citem algunes aportacions clau del documental, indicant els minuts i segons en què apareixen.

00:44:39–00:44:47.
Lorente afirma que l'equip ha demostrat clarament la **relació pare-fill** entre els ossos atribuïts a Cristòfor Colom i Ferran (Hernando) Colom.

00:45:06–00:45:23.
A partir d'aquesta relació, conclou que els ossos conservats a Sevilla i atribuïts a CC corresponen efectivament a Cristòfor Colom.

00:45:35–00:45:49.
Explica que això els proporciona informació genètica de la línia paterna de la família de

l'Almirall i permet fer les comparacions posteriors.

00:48:23–00:48:57.
Declara que les restes atribuïdes a **Jaume (Diego) Colom no corresponen a un germà biològic** de Cristòfor, sinó que podrien correspondre a un parent aproximadament de de cinquè ó sisè grau.

00:55:52–00:56:10.
Informa que l'ADN d'Aldonza de Mendoza no coincideix amb el de la família Colom; d'aquesta manera, segons la comparació presentada, **queda descartada la identitat castellana** concreta de Rodrigo de Mendoza.

01:04:58–01:05:12.
Indica que **les mostres portugueses examinades no coincideixen** amb la família Colom.

01:05:29–01:05:54.
Mostra específicament que el cromosoma Y d'Antonio Ataide és diferent del de Colom; segons la genealogia utilitzada per a la comparació, això permet descartar **descartada la identificació de Colom amb Pedro Ataide.**

01:15:48–01:16:19.
Comunica que l'ADN de la família Colom no coincideix amb el de la família Sotomayor; aquesta comparació **descarta,** segons el documental, **la teoria gallega** tal com havia estat formulada, és a dir, Colom = Pedro Madruga/Sotomayor.

01:24:15–01:24:38.
Explica que el cromosoma Y dels agots analitzats és diferent del de la família Colom; per tant, aquestes **mostres no aporten suport a la hipòtesi que Colom fos agot.**

01:24:38–01:24:46.
Afegeix que tampoc no hi apareix l'HLA-B27, fet que el documental presenta com un argument addicional contra **la hipòtesi basc-navarresa**.

01:30:54–01:31:23.
Declara que l'ADN de la família Colom no coincideix amb la línia Trastàmara representada per Don Tello i Joan II de Castella; segons la comparació presentada, queda **descartada la paternitat del príncep de Viana.**

01:34:41–01:35:08.
Resumeix que totes les identitats genealògiques concretes examinades, del tipus «fill de tal persona» han estat **descartades** i diu a Francesc Albardaner✞ que la seva hipòtesi és la que queda més a prop.

01:35:47–01:35:57.
*«Tanto en el cromosoma Y como en el mitocondrial de Hernando hay rasgos compatibles con **origen judío**.»* És important remarcar la formulació emprada: es parla de trets "compatibles" amb un origen jueu, no d'una identificació genètica exclusiva o inequívoca d'aquest origen.

01:36:17–01:36:23.
La localització geogràfica general que proposa Lorente és: ***«Mediterráneo occidental.»***

01:40:56–01:41:07
Diu a Francesc Albardaner✞ que la seva proposta o hipòtesi de vint anys abans coincideix amb els resultats i que existeix una "**convergència**".

01:41:09–01:41:57
El documental conclou que l'origen més probable seria **l'arc mediterrani espanyol o les Balears**. La península Itàlica i Sicília són considerades menys probables a partir no només dels resultats genètics exposats, sinó també d'arguments demogràfics i lingüístics.

5. CONCLUSIONS

El documental *«Colón ADN. Su verdadero origen»* aporta, sobretot, un conjunt de resultats genètics que permeten descartar diverses hipòtesis concretes sobre la identitat de Cristòfor Colom, si s'accepta la identificació de les restes de Ferran (Hernando) Colom i, a partir de la relació pare-fill demostrada genèticament, l'atribució de les altres restes conservades a Sevilla a Cristòfor Colom. Tanmateix, aquests resultats no permeten encara establir de manera inequívoca un lloc exacte de naixement.

La base principal és històrica i arqueològica. Ferran (Hernando) va morir a Sevilla el 12 de juliol de 1539; se'n conserva l'acta d'obertura del testament d'aquell mateix dia, i documentació històrica assenyala que els seus marmessors el van enterrar, segons la seva voluntat, a la catedral de Sevilla.

En primer lloc, el resultat probablement més important és la confirmació de la relació pare-fill entre les restes atribuïdes a Cristòfor Colom i les de Ferran (Hernando) Colom. Aquesta concordança constitueix la base sobre la qual el documental identifica les restes conservades a Sevilla com les de l'Almirall i estableix un perfil genètic familiar de referència.

En segon lloc, l'estudi produeix resultats especialment robustos pel que fa a l'exclusió de les identitats concretes examinades. Les comparacions genètiques presentades al documental descarten les identificacions concretes de Colom amb Rodrigo de Mendoza, Pedro Ataide i Pedro Madruga/Sotomayor, així com la paternitat atribuïda al príncep de Viana. Igualment, els cromosomes Y analitzats no permeten relacionar la família Colom amb els agots estudiats.

Resulta també especialment rellevant que les restes tradicionalment atribuïdes a Jaume (Diego) Colom no correspondrien, segons el documental, a un germà biològic de Cristòfor Colom. Aquesta observació obliga a revisar qualsevol reconstrucció genealògica que utilitzi aquestes restes com a representació directa de la línia paterna de la família.

Una vegada descartades aquestes identitats individuals, el documental passa d'una recerca

basada en genealogies concretes a una inferència sobre l'origen poblacional. Lorente afirma que tant el cromosoma Y com l'ADN mitocondrial observats en Ferran presenten trets compatibles amb un origen jueu i situa l'origen geogràfic general en el *«Mediterráneo occidental»*.

Aquest és probablement el canvi conceptual més important que aporta el documental: els resultats no identifiquen una persona o una família històrica concreta com a origen de Colom, però restringeixen l'espai de les hipòtesis compatibles amb les dades presentades.

Fig. 6. *José Antonio Lorente i Francesc Albardaner✞.*

El documental assenyala, finalment, una convergència entre aquests resultats i la hipòtesi defensada per Francesc Albardaner✞, i situa com a escenari preferent **l'arc mediterrani de la península Ibèrica o les Balears, l'antiga Corona d'Aragó**. Tanmateix, aquesta darrera delimitació no deriva exclusivament de l'ADN: el mateix documental hi incorpora arguments demogràfics i lingüístics per considerar menys probables la península Itàlica i Sicília.

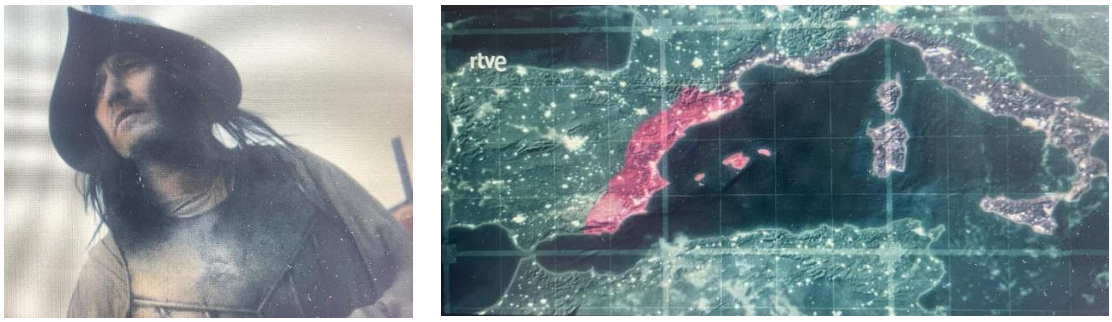

Fig. 7. *Arc Mediterrani de la Península Ibèrica probable origen de Colom.*

Per tant, a partir exclusivament del que es fa públic al documental, no es pot afirmar científicament que Colom fos català, valencià, mallorquí, genovès o originari d'un altre territori concret. El que sí que es pot afirmar és que els resultats presentats restringeixen substancialment el conjunt d'hipòtesis examinades i orienten la investigació cap a una població del **Mediterrani occidental** amb trets genètics que Lorente considera compatibles amb un **origen jueu**. Aquest factor **descarta encara més la relació amb Gènova** segons Francesc Albardaner✞, doncs **els jueus van ser expulsats de Gènova el segle XII** (1134) **i**

se'ls va impedir l'establiment permanent.

Els resultats negatius —les incompatibilitats genètiques amb famílies o individus concrets— són molt més específics que la identificació positiva de l'origen geogràfic. La publicació de les dades genètiques, els marcadors estudiats, les seqüències obtingudes, les poblacions de referència i els procediments estadístics serà, per tant, imprescindible per a determinar fins a quin punt es pot restringir l'origen de Cristòfor Colom més enllà del Mediterrani occidental.

REFERÈNCIA

RTVE (2024) *Colón ADN. Su verdadero origen.* https://www.rtve.es/play/videos/somos-cine/colon-adn-verdadero-origen/16281015/.